

IDENTITATE ETNICĂ ȘI DINAMICĂ RELAȚIONALĂ ÎN CARTIERUL ZĂBRĂUȚI - BUCUREȘTI

DANIELA IRIMIA

INTRODUCERE

Studiul de față își propune să surprindă câteva aspecte legate de impactul dinamicii relațiilor sociale dintre membrii comunității Zăbrăuți, din București, asupra identității lor sociale și asupra comportamentelor. Ceea ce numim comunitatea din Zăbrăuți este un ansamblu urban format din patru blocuri care înainte de anul 1989 erau destinate lucrătorilor ITB și celor de la metrou. Conform declarațiilor celor care locuiesc în casele învecinate, această zonă era foarte curată, iar locatarii de atunci nu le puneau vecinilor nici un fel de probleme.

Unul dintre elementele specifice comunității Zăbrăuți este conviețuirea și vecinătatea a două grupuri care se autodefinesc în termenii de „noi,, și „ei”, țigani și români. Ne-a preocupat să surprindem modul de raportare al celor două grupuri și consecințele acestei raportări specifice asupra construcției identității sociale. Înseși conceptele prin care ne-am fixat și exprimat scopul analizei arată faptul că perspectiva teoretică aleasă a fost cea interacționist-simbolică, conform căreia identitatea individului este puternic ancorată în relația dintre individual și colectiv, dintre persoane și grupul lor de apartenență. Lumea socială a oamenilor, a grupurilor umane este constituită din „obiecte sociale” a căror semnificație este construită în și prin interacțiunile reciproce ale actorilor sociali. Din acest postulat teoretic decurge faptul că și „identitatea socială”, ca obiect social, este definită consensual, construită, ajustată permanent în decursul dinamicii interacționale intergrupale.

În această analiză vom folosi schema teoretică interacționistă a cercetătorilor Tajfel și Turner și a celor care le-au completat teoria cu privire la construcția identității sociale. Conceptul de „identitate socială” apare ca acea structură psihologică ce face legătura dintre individ și grupul său de apartenență. Individul are conștiința faptului că aparține unui grup sau unei categorii sociale și acest fapt este inclus în concepția despre sine ca identitate socială alături de identitatea sa individuală. Această distincție *identitate personală – identitate socială* poate părea artificială, totuși ea are valoare euristică, deoarece explică două niveluri diferite de funcționare psihologică ale individului, nivelul individual și cel grupal. Conform lui Bourhis și Leyens, această teorie se referă în special la grupuri cum ar fi cele etnice, naționale, religioase și profesionale ai căror membrii împărtășesc ca identitate comună normele și valorile grupurilor, ca și ansamblul de interpretări cu privire la poziția grupului în structura socială sau la schimbările sociale și istorice care au afectat viața grupului.

Unul dintre postulatele fundamentale ale acestor teorii susține faptul că indivizii au nevoie de o identitate personală și socială pozitivă, adică au nevoie să știe că aparțin unor grupuri valorizate din punct de vedere social. Vom identifica cu ajutorul acestei teorii strategiile de pozitivare a identității pentru care optează membrii grupului, care în urma comparației sociale dau interpretări negative identității lor. Teoria identității sociale sugerează faptul că efectul de discriminare apare între orice grupuri tocmai datorită presiunii motivaționale care există la nivelul indivizilor de a se percepe pe sine ca aparținând unui grup valorizat social, superior unui *out*-grup. Conform teoriei lui Tajfel (1978), în orice comparație socială membrii *in*-grupului caută elementele proprii superiorității. Când membrii grupului țiganilor, în analiza noastră, percep puterea, bunăstarea și gradul de dezvoltare socio-economică ale grupului românilor ca fiind superioare grupului lor, și consideră această inegalitate ca fiind legitimă, ei recurg la anumite strategii de ameliorare a stimei de sine. Am verificat în această analiză, pe baza datelor calitative obținute, această propoziție teoretică cu valoare de ipoteză. De asemenea, cu ajutorul datelor obținute prin interviu am verificat ipoteza conform căreia **percepția permeabilității granițelor grupurilor este o condiție a mobilității intergrupale** (Ellemers, Wilke și van Knippenberg, 1993). Lucrul cu acest concept – „percepția permeabilității granițelor” – a fost important deoarece a permis înțelegerea fie a condițiilor în care are loc identificarea cu *in*-grupul țiganilor, și deci diferențierea de *out*-grupul românilor, fie a condițiilor în care are loc părăsirea *in*-grupului și asimilarea în *out*-grupul românilor, cum este cazul țiganilor românizați.

În partea a doua a analizei am încercat să evidențiem la nivel microsocial factorii care contribuie la alunecarea membrilor grupului de țigani spre comportamente infracționale. Acești factori sunt legați de raportarea specifică a celor două grupuri, evidențiată în prima parte a analizei noastre. Putem să numim acești factori și ca fiind niște condiții favorizante ale comportamentelor infracționale; factorii constau în:

1. stereotipurile negative, care domină percepția reciprocă a celor două grupuri întărind excluderea și autoexcluderea celor din grupul cu statut social inferior;
2. socializarea într-un mediu în care expunerea indivizilor la strategii de supraviețuire aflate în afara legii este frecventă, intensă, durabilă și prioritară.

Până în acest moment al prezentării noastre am definit pe scurt corpul de propoziții teoretice care ne-au furnizat conceptele și ipotezele cu funcția de a explica legătura dintre dinamica relațiilor intergrupale, țigani-români, și construcția identității lor sociale. Cadrul teoretic ne-a ajutat să stabilim un anumit tip de ordine în activitățile noastre de cercetare, dar ne-a și inspirat în alegerea celei mai potrivite metode de obținere a datelor. Și în această privință suntem consecvenți cu perspectiva interacționist-simbolică aleasă, perspectivă pentru care teoria și metoda trebuie să meargă mână în mână. Conform lui Blumer (1956) și lui Denzin (1970), metodele nu sunt niște instrumente ateoretice, ci au o mare relevanță teoretică, deoarece sunt mijloace de acțiune asupra mediului, prin care acestuia îi este atribuită

o anumită semnificație. Ideea consistentă cu această poziție este că fiecare cadru teoretic cere o perspectivă specială asupra metodelor (cf. Denzin op.cit., p. 5).

Metoda pe care am ales-o a fost *interviul focalizat*, prin care am urmărit să obținem un anumit tip de informații grupate în jurul a cinci mari teme:

1. a mediului de proveniență;
2. a apartenenței la grup;
3. a relațiilor cu *in*-grupul și cu *out*-grupul;
4. a problemelor cu care se confruntă subiecții;
5. a soluțiilor la aceste probleme.

Conform acestei metode, a fost respectat în cazul fiecărui subiect expunerea la același tip de întrebări, iar felul în care au fost formulate și ordinea aplicării lor au fost de fiecare dată redefinite pentru a se plia pe caracteristicile fiecărui respondent.

Iată motivele pentru care am optat pentru acest tip de interviu:

1. populația care face obiectul studiului nu este omogenă și nu a fost posibilă formularea unor întrebări care să aibă același înțeles pentru fiecare interlocutor;
2. cunoașterea lacunară a valorilor respondenților, care face ca un interviu cu întrebări închise și răspunsuri categorizate să nu poată fi aplicabil.

Acest tip de interviu a impus cu stringență ca intervievatorul să fie deosebit de abil pentru a putea formula variat întrebările în funcție de profilul respondentului, fără însă a modifica semnificația, miezul tare al întrebărilor. Am căutat să surprindem semnificațiile atribuite relațiilor intra și intergrupale, precum și pe cele specifice apartenenței grupale, semnificațiile lui „noi” și „ei”.

De fiecare dată am urmat recomandarea lui Denzin de a aborda aceste semnificații din perspectiva unică pe care fiecare subiect o are asupra lumii sale. Acest tip de interviu specifică perspectivei interacționiste ne-a confruntat deseori cu situații în care respondenții fie au ridicat probleme importante pentru ei, dar neincluse în lista temelor interviului, fie au dat răspunsuri care au explicitat condensat mai multe arii tematice.

Denzin consideră că astfel de incidente sunt normale în desfășurarea acestui tip de interviu. Atunci când răspunsurile au fost neclare pentru mine, ca autor, datorită limbajului folosit de interlocutori, am urmat cu succes tehnica lui Becker (1954, p.31) a intervievatorului naiv (the „playing dumb” interviewer). De asemenea, am evitat și depășit cu deosebită grijă efectul dezirabilității sociale care s-a dovedit a fi potențial prezent la membrii ambelor grupuri.

RELAȚIA INTERGRUPURI, CONSTRUCȚIA IDENTITĂȚII ȘI SOLUȚII LA PROBLEMELE DE VECINĂTATE

Vom începe prima parte a analizei noastre cu câteva observații de ordin metodologic: în majoritatea interviurilor tema apartenenței la unul dintre cele două grupuri a fost abordată după cea a relațiilor intergrupale. Respondenții și-au afirmat în mod spontan, fără să le-o cerem explicit, apartenența la unul dintre cele două

grupuri, al românilor sau al țiganilor. Folosim apelativul „țigan” pentru că toți respondenții noștri au respins, ca fiindu-le impusă, denumirea de rom.

În continuare, vom identifica modelul de relaționare al celor două grupuri, respectiv strategiile lor de conviețuire și percepțiile care stau la originea acestora și întăresc, circular, acest model.

Respondenții din grupul țiganilor locuiesc în blocul P2 și au fost selecționați aleator de pe fiecare din cele patru paliere ale blocului. Respondenții români, fie locuiesc într-un bloc învecinat cu P2 locuit majoritar de români, fie muncesc aproximativ 10 ore în blocul numit „Joanna House”, un cămin pentru copiii cu diferite forme de handicap.

Membrii grupului de țigani au afirmat că între ei și grupul de români din Zăbrăuți nu există probleme de vecinătate. Totuși, fără excepție, ei au relatat ca fiind extrem de supărător faptul că sunt „băgați în aceeași oală” și respinși și etichetați negativi de către români. Românii la care s-au referit toate exemplele relatate nu fac parte din comunitate. Această consecvență în a oferi exemple de respingere socială ce aveau ca protagoniști români din afara comunității trebuie interpretată ca o strategie de preservare a stimei față de sine. Dealtfel, toate mărturiile românilor din zonă confirmă acest fapt, deoarece exprimă cu claritate faptul că strategiile lor de conviețuire sunt bazate pe evitare sistematică, etichetare negativă și respingere socială.

Datele obținute ne arată că membrii grupului de țigani au o percepție a lui „noi”, și deci o cunoaștere de sine care aproximează foarte bine percepția *out*-grupului românilor. Interviuurile au permis verificarea ipotezei Lorenzi-Cioldi (1988), conform căreia o stare de subordonare stimulează cunoașterea de sine, însă prin intermediul opiniilor pe care membrii grupului cu statut superior le au despre grupul de apartenență în ansamblu.

Vom prezenta în continuare conținutul acestei cunoașteri de sine exprimată de membrii grupului de țigani și vom arăta prin câteva exemplificări convergența sa cu percepția românilor asupra *out*-grupului.

Interlocutorii din familiile mixte consideră că faptul de a locui în Zăbrăuți, „*care are faima unui loc rău famat, ca Ferentari*”, induce asupra lor o percepție negativă care-i face să se simtă „*băgați în aceeași oală*” cu toți cei care, în opinia lor, chiar își merită eticheta. Toți respondenții oferă ca exemplu atitudinea generalizată a românilor față de ei în mijloacele de transport ca pe o dovadă a discriminării negative, a prejudecății care-i reduce la o identitate negativă numai „*pentru că suntem mai închiși la culoare*”.

„Ce mă supără în metrou, în tramvai când mă sui este faptul că trebuie să mă țin cu amândouă mâinile ca să vadă că nu fac nimica. Dacă am și-o pungă, eu tot mă țin cu amândouă mâinile ca să vadă, să stea liniștiți.

Ce înseamnă faptul ca sunteți țigan? E dificil, pentru că noi suntem într-un fel, alții sunt altfel. Nu putem fi băgați în aceeași oală. Despre țigan se spune în general că e hoț, tâlhar, violator, criminal. Și aici la noi în bloc așa e! Dar dvs. nu credeți asta! Eu cred că așa sunt jumătate. De ce credeți că au ajuns așa, sau credeți că așa s-au născut? Pentru că așa au crescut... educația, cei 7 ani de-acasă. Noi pentru că nu știm țigănește, ai noștri au fost oameni care au muncit, am rămas așa! F.: Nici nu poți să spui că sunt țigani!”

Același comportament al românilor este definit „rasism” de V., un țigan care se definește a fi din neamul ursarilor și este provenit din Giurgiu:

„Rasismul Cel mai mare resentiment al meu... În momentul în care merg într-un autobuz plin, obligat mulți români, vedeți e și culoarea și... eu știu... mulți români se uită la mine, se uită în jos, își feresc gențile... Mă feresc de grupuri de țigani în mașină, dacă văd unul singur lângă mine îmi cer voie să merg în față pentru că simt că sunt privit altfel; când suntem mai mulți eu simt că atragem atenția. De ce mă bagă pe mine în oală cu ăia?”

Același protest, dar mult mai vehement este exprimat și de T., tot ursar care a copilărit cu V. în zona Giurgiului. Și el povestește un episod similar petrecut în tramvai, când unei femei i-au dispărut actele și portofelul și el s-a speriat foarte tare că ar putea fi învinuit. El își amintește că:

„Tot tramvaiul a spus, fără să fi văzut cineva, că era vorba despre un țigan: Dom'le țigani! ăștia (f... muma'n c..) numai rele face. Sunt pline tramvaiete dom'le de țigani care fură. E plină țara de țigani! Dar de unde știau ăia din fundul tramvaiului că ăla era țigan? Putea să fie român și fapta sau ocară o trăgea un țigan! De el nu s-au luat direct pentru că el ținea amândouă mâinile sus. El face asta mereu în tramvai pentru că „lumea este jignitoare pe țigani. Adică e cu ochii pe noi și se ferește de noi.”

Dar stereotipurile negative percepute ca impuse cu forța celor care nu le merită nu se rezumă doar la faptul că țigani „sunt hoți, tâlhari, violatori criminali”. Discuția cu S., o țigancă care s-a identificat a fi din neamul ursarilor, evidențiază, pe lângă ura pe care o percep din partea românilor, și murdăria ca aspect impus pe nedrept tuturor:

„Simțim că de multă lume suntem urâți! Așa, pe stradă ne spun «țigani dracului! Cioară». Și în mașini când m-am dus, să știți că nu mă laud, că în mașini când m-am dus, când ies, ies și eu curată. Și, vă spun, am un spray pe care îl folosesc după ce fac curat în cameră. Să știți că chiar dacă n-am mirosit a parfum, am fost curată, dar în mașini femeile s-au strâmbat, s-au dat mai așa, sau bombăneau. Normal, stai lângă ea, auzi”. „Și ce faceți când auziți, vă înfuriați?” „N-avem de ce să ne înfuriam. Că dac-aș fi mizerabilă și m-aș uita la mine, aș zice: are dreptate. Mă deranjează foarte mult, dar n-am ce să-i zic! Astea este condițiile!”

Pe parcursul interviului ea ne arată camera pe care și-o zugrăvește, într-o culoare „frumoasă”, românească, albastră. Ea-și justifică astfel alegerea: „Și-așa suntem noi țigani! Păi așa ne mai modernizăm și noi!”

Un eveniment care i-a întărit stima de sine, afectată de aceste stereotipuri s-a petrecut cu una din colegele noastre de care:

„chiar mi-a fost drag că nu i-a fost scârbă, am spălat un pahar și i-am dat să bea apă rece. Și a băut și m-am simțit foarte bine că, să știți, a băut din paharul meu apă. Foarte fericită am fost că nu m-a refuzat și a băut cu drag, a băut tot paharul. A stat foarte mult de vorbă aici în casă cu noi.”

Iată în continuare mărturiile cu privire la percepția respondenților români asupra *out*-grupului, într-o deplină convergență cu ceea ce membrii grupului de țigani cunoșteau despre sine, din perspectiva *out*-grupului românilor cu statut superior.

L., infirmieră, la „Joanna House” bloc vecin cu P2 afirmă faptul că „vestiți sunt țigani de ori unde ar fi, cum că sunt foarte răi și se știe ca ei sunt hoții de buzunare, ei sunt criminalii, ei sunt hoții de locuințe, spărgătorii de mașini.”

L. lucrează în zonă de câțiva ani și interacționează destul de frecvent cu țiganii din zonă, acest fapt explică de ce ea percepe grupul țiganilor diferențiat și chiar identifică postura lor de stigmatizați sau țapi ispășitori: „Românii nu prea se văd. Se văd țiganii. Știi cum e, mă uit în ograda vecinului, că la noi, n-avem timp”

Distanța este menținută cu prudență pentru că „n-avem încredere în ei” și discuțiile ei cu membrii grupului de țigani arată faptul că ea se-nțelege bine cu ei. Pentru ea aceste discuții fac parte dintr-o strategie de adaptare la vecinătate care o ferește de conflicte și probleme cu ei:

„Deci tu mai stai de vorbă cu ei?” „Așa printre picături. Nu mi-i pun nici chiar în cap. Păstrez o distanță, dar și o amicitie ca să n-am probleme; nu mai mult, ca să nu mi se urce în cap”.

În urma acestor discuții ea a ajuns să-i considere simpatici pe copiii lor și chiar pe Ștefan, un fel de șef local, al cărui mod specific de adresare îl imită cu simpatie „Ce mai faci, sora mea?” Ea face observații care le sunt favorabile copiilor de țigani și defavorabile copiilor de români:

„Sunt simpatici! Le-am dat la câțiva 500 de lei și i-am pus să cânte, am rămas uimită: chiar știau să cânte niște cântecele. I-am întreat: da' vouă vă place la școală? Abia așteptau să-nceapă școala, ceea ce la români e «aoleu!! Vine școala!!! Aoleu nu mai vreau să mă duc!!!» Ei, nu știu, pentru ei probabil că e o evadare de-aicea... Nu știu! Poate se-mbracă și mai frumos și poate pentru că îi trimit mai curați la școală... Și chiar le place!”

L. încearcă să înțeleagă comportamentele lor, deși diferențele de valori rămân o barieră importantă. Iată de pildă cum interpretează ea faptul că sunt sparte geamurile românilor în Zăbrăuți:

„A nu! Asta (spartul geamurilor) este lege, acolo unde sunt geamuri ei vin și le sparg”. De ce crezi că le sparg? Nu i-am întreat, pentru că nu e nevoie, pentru că e o distracție a lor, mai ales a celor de 10, 13 ani: «Stai să vezi cum îi sparg geamul lui ăla; iar îl schimbă; iar dă bani» E o distracție a lor, nu știu cum să zic!”

Ea crede că „ei” sunt prietenoși cu ea datorită faptului că ea însăși este astfel cu ei, semnaland astfel la nivelul comportamentului față de ei acceptare, și nu respingere, respect, și nu desconsiderare:

„n-ar avea de ce să nu fie pentru că nu le dau ocazia să fie altfel... Cum ar fi dacă le-ai da ocazia? Ei cum ar fi? M-aș duce bătută pe-acasă, mi-ar fi frică să mai vin pe-aici... Pentru că ei sunt în stare de foarte multe lucruri. Dar eu sunt mai prietenoasă și mă lasă în pace. Astelalte, care de frică nu-i bagă în seamă, nu vorbesc cu ei, sunt considerate mai ursuze și «Stai așa că ne luăm de astea... Ce se consideră mari doamne?»”.

Interviul cu o altă angajată de la „Joanna House” care locuiește la Zăbrăuți pune în evidență o altă strategie de adaptare la vecinătatea grupului de țigani. Să observăm faptul că stereotipurile mai aproape de negativ determină un număr minim de interacțiuni care la rândul lor întăresc percepțiile negative.

Iată cum percepe ea vecinătatea cu acest grup:

„Nu mi se pare imposibil să trăiești între ei, dar nici să fie lejer, adică să-ți permiți să ieși să stai pe-afară...sunt anumite persoane care deja s-au obișnuit cu prezența mea în zonă”. Anumite persoane? „Da, ‘anumite’, pentru că nu pot să spun că îi cunosc sau că știu cum îi cheamă. Așa sunt ei când se mută cineva, mai ales când e vorba de o femeie, spun «Săru' mâna vecină!» Trebuie să le răspunzi, pentru că n-ai de ales! Apoi se-nțămplă să vii seara, dar în general eu nu prea ies din

casă”. Ea are o prietenă aproape, iar la școală n-a stat niciodată până la ultimul curs, „ca să nu măntorc foarte târziu, pe la 8, și asta ar fi iarna, pe-ntumeric”.

Spre deosebire de L, colega ei le răspunde la salut numai pentru că nu are de ales. Deoarece consideră că „ce predominantă sunt înjurăturile și amenințările” ea consideră că „se poate trăi între ei numai dacă n-ai tangență cu ei”.

Ea a cunoscut o dată o familie pe care o bănuia a fi de țigani „după chestii care le sunt specifice lor: accentul ăsta pe care-l au, cum miroso, alții după cum îi vezi, nu că ar fi bruneți”.

Interlocutoarea noastră mărturisește că:

„eu de când eram mică am avut părerea asta despre ei: nu se pot integra, chiar dacă încerci să fii prietenă cu ei și să-i ajuți...”. Cum ți-ai dat seama că nu se pot integra? „În toată viața asta a mea... Nu-mi mai amintesc, dar peste tot se vorbește despre asta, în presă, la televizor, până și Florin Călinescu la „Chestiunea Zilei”.

Cu toate că a întâlnit și țigani intelectuali, pe profesorul ei de istorie care recunoștea că era țigan, ea crede că țiganii se pot integra numai dacă trăiesc între români.

„O familie de țigani într-un bloc de români, dar nu așa cum trăiesc aici numai familii de țigani! Pentru că eu am impresia că ei se incită unul pe altul numai la fapte rele”.

Un factor care contribuie probabil la această strategie de adaptare cu interacțiuni minime este și proximitatea față de grupul țiganilor. L. își poate permite să vorbească cu ei mai mult pentru că ea nu locuiește în Zăbrăuți. Acest lucru este confirmat și de interviurile cu alte două românce din Zăbrăuți. Ele cred că problemele pot fi evitate „dacă nu-i bagi în seamă, îi ocolești, atunci nu te bagă nici ei în seamă pentru că n-au motiv”

Să analizăm în continuare, tot în acest context al percepției reciproce al celor două grupuri, soluțiile pe care le propun la problemele de vecinătate și de locuire subiecți țigani și subiecți români.

Pentru subiecții romi din blocul P2, a locui în Zăbrăuți înseamnă a locui în ghetou, adică a locui în condiții grele, fără lumină, fără apă, la un loc cu țiganii răi care îi fură și îi amenință.

M. doarme cu un par sub cap, iar o altă femeie mărturisește că: „Unde-s mai mulți țigani împreună, nu se-ștelege. Da, pentru că sunt prea mulți țigani aici...” Ea își amintește că pe vremea lui Antonescu s-au făcut deportări în Transnistria și dintre ai ei au fost luați mulți. Ea propune să se facă așa și acum cu țiganii răi: să-i deporteze sau să se facă un sat de țigani răi care se-șteleg între ei.

Românii intervievați tolerează greu vecinătatea cu grupul țiganilor care este mai numeros decât al lor. Deși identitatea socială a romilor este percepută a fi nesatisfăcătoare atât în interiorul cât și-n exteriorul grupului, românii trăiesc experiența frustrantă a incapacității de a influența comportamentele romilor.

Referindu-se la soluția pentru problemele de vecinătate, unul din interlocutori exprimă astfel percepția acestui deficit de putere:

„Dvs. ce credeți că ar trebui făcut pentru ca să nu mai fie problemele astea? Soluția pentru problemele pe care le avem ar fi ori să ne mute pe noi, ori pe ei. Pentru ei, o soluție mai bună ar fi

să-i mute în Ferentari, unde sunt ei mai mulți, ori să le lase lor aicea, că tot sunt mai mulți țigani decât români și să ne dea nouă în altă parte. Să fim mai siguri pe noi. Aici nu suntem siguri pe noi.”

Modelul de relaționare dintre cele două grupuri arată faptul că rezultatul comparației sociale este defavorabil membrilor grupului de țigani, motiv pentru care eforturile lor vor fi îndreptate spre pozitivarea identității sociale care decurge din apartenența grup. Cum această situație de inferioritate din punctul de vedere al prestigiului social este percepută ca fiind legitimă pentru un anumit subgrup al *in*-grupului, strategiile de restabilire a valorii imaginii de sine sunt de tip individual.

Tema apartenenței a relevat în toate interviurile aplicate membrilor grupului de țigani faptul că ei au conștiința apartenenței la neamuri și chiar a făcut posibilă expresia propriei unicități în cadrul *in*-grupului. Dacă analizăm grupul din perspectiva strategiilor de pozitivare a identității, el apare ca fiind polarizat doar în două mari subgrupuri, al țiganilor românizați care percep granițele intergrupale permeabile și al celorlalți membrii ai *in*-grupului pentru care aceste granițe sunt impermeabile.

Subgrupul țiganilor românizați a fost descris de toți interlocutorii ca fiind cel mai apropiat comportamental și lingvistic de grupul românilor. Un fapt care ilustrează faptul că țiganii românizați au ales asimilarea în populația majoritară ca strategie individuală de pozitivare a imaginii de sine îl constituie interviurile cu cele trei cupluri mixte din blocul P2 desfășurate pe palierul închis pe care aceștia și l-au amenajat pentru o locuire comună. Această delimitare spațială este un mod de a semnaliza o altă identitate socială, precum și de a prezerva un mod distinct de viață și locuire, diferite de cele ale locatarilor blocului, majoritari țigani. Discuțiile au fost organizate sub forma unui focus grup centrat pe cele cinci mari teme deja precizate.

Toate cele trei soții afirmă că bărbații lor sunt țigani românizați și că *„poate și de-asta ne-am căsătorit, ei nu par a fi țigani. Ei nu cunosc limba. Cei care lucrează sunt țigani românizați”*.

Soții lor, care se recunosc a fi țigani românizați, nu știu din ce neam provin, ei s-au născut pe lângă Oltenița:

„acolo nu sunt țigani nomazi, ci țiganii satului, de vatră, adică românizați. Erau sate normale, nu ca-n Voluntari sau Afumați. Bunicii nu aveau o familie mare, 6 frați, dar nu se făcea în satul lor diferență. În sat locuiau amestecați”. Ce lucrau? „Tataia a fost jandarm, bunica era cu munca la fermă. Pământ au avut, l-au luat frații de acolo”. Tatăl lui C. a lucrat la sticlărie, au lucrat normal, nu făceau inele sau alte meșteșuguri (argintari, spoitori). „Noi suntem o rasă de țigani care nu ne ocupăm de afaceri. Aștia de pe aici nu mai fac ce-au făcut bătrânii noștri”.

Putem observa că interlocutorii se consideră ca făcând parte dintr-un subgrup aparte al țiganilor, care s-a amestecat cu populația majoritară românească. Relația lor cu țiganii din P2 se reduce la salut.

Cum vă înțelegeți cu romii de aici? *„Noi suntem mai aparte, ne salutăm, dar n-avem discuții mai largi cu ei”*. De ce? *„Pentru că suntem mai deosebiți decât ei”*. Cum sunt ei? *„Mai răutăcioși!”* Adică cum? *„Înjură, gălăgie mai multă, mai guralivi”*. Muncesc? *„Nu (râd împreună), că munca e grea!”*

Pentru cel de-al doilea subgrup pentru care granițele etnice sunt percepute ca impermeabile strategia de pozitivare aleasă a fost separarea de „țigani răi” în cadrul *in*-grupului.

Trebuie să mai subliniem un aspect important legat de acest subgrup: interlocutorii fac comparații defavorabile lor cu *out*-grupul românilor, dar ei încearcă un sentiment de nemulțumire, și nu de inferioritate în fața acestor comparații. Atribuirile cauzale le permit justificarea unor astfel de situații (cf. Patchen, 1968); o persoană care nu se consideră personal responsabilă de situația nefavorabilă în care se află poate „să se servească de comparații neplăcute pentru a-și justifica protestul în legătură cu statutul său” (idem p.173)

Putem ilustra acest proces prin comentariul lui T.; el crede că aici în Zăbrăuți majoritatea sunt amărăți și chiar dacă au cazier (cazul lui) nu-nseamnă că sunt infractori.

„A fost odată, ai făcut-o poate de sărăcie sau te-ai îmbârligat cu cineva. Că la-nceput vin niște prieteni îți propun, îți spun că-ți dau și niște bani și tu nu-ți dai seama ce-nseamnă aia...”

Iată și o altă mărturie convergentă cu cele discutate mai sus, aceasta aparține unei femei din același grup:

„Se spune așa în modul românesc, țigani că-i la pușcărie... Da' se pune întrebarea de ce ajung țigani la pușcărie ? Păi dacă nu mai are unde să muncească! Era mai bine pe timpul lui Ceaușescu. Te băga la pușcărie dacă nu munceai. Da' acuma?”

Toți interlocutorii acestui subgrup al *in*-grupului percep faptul că sărăcirea, marginalizarea și chiar excluderea lor fâțișă s-au petrecut după căderea lui Ceaușescu:

„Pe vremea lui Ceaușescu nu se dădea voie cu rasismul; știți, că de-aia mulți țigani spun că Ceaușescu era tata nostru și Ceaușescu a fost țigan, da' nu cred eu chestii din astea. Pentru că la el mi-a plăcut ideea asta că nu voia să fie marginalizată nici o etnie sau rasă, vroia ca totul să fie comun”.

Ceaușescu apare ca un binefăcător, el intră în folclorul țigănesc ca un posibil co-etnic, puternic, asemeni unui tată, și asta în pofida faptului că politica sa de asimilare a distrus multe componente ale vieții lor tradiționale. Interlocutorii valorizează în mod deosebit faptul că primeau locuri de muncă și locuințe și că „ura de rasă” era interzisă, cu alte cuvinte, ei percep prăbușirea poziției sociale a grupului lor față de acel moment istoric.

Iată un episod dramatic relatat de M., o femeie de 24 de ani, care ilustrează această percepție. Ea ne povestește cum a fugit din spital pentru că nu mai avea 75 de mii de lei să-și plătească injecțiile. E în luna a 4-a, are infecție la rinichi și dureri mari, nu poate sta în picioare. Doctorii au vorbit cu ea urât i-au spus că „*acuma nu mai e ca pe vremea lui Ceaușescu când eram obligați să te tratăm, acuma te putem lăsa să mori*”.

Un alt aspect important care determină un alt tip de polarizare a grupului de țigani îl reprezintă distribuția puterii în acest grup. În interiorul acestei granițe etnice „legea” este făcută de anumiți țigani influenți din comunitate, spoitori, costorari sau ursari cu „neam mare” și/sau bani, care pot fi uneori etnici din alte

zone ale Bucureștiului (Ferentari sau Crângași). Toți membrii grupului țiganilor recunosc această „lege” a celui mai influent și puternic, iar cadrul în care se aplică aceasta poartă încă denumirea tradițională de „stabor”. Denumirea este improprie, „staborurile” practicate în Zăbrăuți sunt foarte diferite de ceea ce bunicii acestor țigani povesteau despre judecata sau dreptatea țigănească. Chiar dacă această formă de organizare proprie grupului de romi aduce prejudicii celor mai săraci și lipsiți de putere, fiind sub amenințare, ei nu depun plângere niciodată la Poliție, fapt pentru care camăta sau „amenzile” și comerțul cu locuințe nu au vizibilitate și nu pot fi sancționate de lege. Deocamdată, grupul nu poate fi controlat din exterior de către instituția abilitată cu această funcție; totuși, cei care domină grupul controlează din interior toate intrările și ieșirile din apartamentele imobilului P2. Toți respondenții din acest bloc au intrat în comunitate pe această filieră a comerțului cu locuințe

Această primă parte a analizei a pus în evidență faptul că strategiile de evitare și respingere socială ale grupurilor de țigani de către români se bazează – și sunt întărite la nivel microsocial – pe o percepție nediferențiată negativă asupra întregului grup de țigani.

Majoritatea interlocutorilor romi au făcut comparații defavorabile cu *out*-grupul românilor, exprimând faptul că ei nu sunt răspunzători de situația economico-socială proastă în care se află. Ei și-au exprimat nemulțumirea profundă față de „ura de rasă” și respingerea socială pe care le percep acut după schimbarea politică din 1989 din partea românilor.

Întrucât ei percep etichetele discriminatorii ca fiind juste pentru o parte din membrii *in*-grupului, „țigani răi”, strategiile de îmbunătățire a stimei față de sine sunt de tip individual. Pentru țiganii româniizați care percep granițele grupului permeabile, strategia adoptată este părăsirea grupului defavorizat și topirea în *out*-grup. Țiganii celorlalte neamuri, ursari, cocalari, spoitori etc. nu au mijloacele socio-economice, ale țiganilor româniizați, care să le permită mobilitatea socială, prin urmare granițele *in*-grupului sunt percepute a fi impermeabile, iar strategia de ameliorare a stimei față de sine este separarea de „țigani răi” în cadrul *in*-grupului.

Un aspect particular al raporturilor celor două grupuri este determinat de ponderea superioară a romilor în zonă, care determină la membrii grupului românilor percepția unui deficit de putere față de grupul romilor. Soluțiile propuse de interlocutori la problemele de vecinătate sunt convergente cu percepțiile asupra raportului intergrupual și identității sociale.

Analiza a evidențiat faptul că grupul țiganilor apare ca fiind diferențiat în subgrupuri aparte, atât din punctul de vedere al percepției permeabilității graniței etnice, cât și din punctul de vedere al distribuției puterii în grup.

ASPECTE ALE DEVIANȚEI ȘI INFRAȚIONALITĂȚII ÎN GRUPUL ROMILOR DIN ZĂBRĂUȚI

Ne propunem să examinăm în cele ce urmează care sunt condițiile favorizante ale actelor deviante și infracționale în grupul romilor din Zăbrăuți. Datele pentru această analiză ne-au fost furnizate de interviurile cu membrii

grupului de țigani din blocul P2, cu membrii grupului de români, cu plutonierul M. C. și cu superiorul acestuia.

Principalele acte infracționale semnalate sunt: camăta, amenzile, comerțul cu locuințe, furturile, precum și scandalurile din zonă. Precizam în analiza anterioară că aceste acte definite ca infracționale de legea românească constituie rezultatele unui mod specific de viață și ale unui tip specific de interacțiuni care configurează structura de organizare a grupului de romi din Zăbrăuți. Sigur însă că nu toate interacțiunile din *in*-grup au drept rezultat devianța sau infracționalitatea. Pentru țiganii cu care am discutat, camăta, amenzile și comerțul cu locuințe reprezintă strategii de viață sau de supraviețuire.

În afară de subgrupul țiganilor românizați de pe palierul închis, nici unul dintre romi nu are o ocupație stabilă; majoritatea sunt fie zilieri (spală sticle, lucrează în construcții), fie se ocupă cu comerțul la tarabă în piață. Conform strategiei lor de supraviețuire, ei muncesc o perioadă de timp, după care cheltuiesc banii și se împrumută de la cei care sunt dispuși să o facă, adică de la acei romi mai puternici „de neam mare”, care dau bani cu camăta. Ei alcătuiesc vârful ierarhiei existente în grupul de țigani; subiecții cu care am discutat sunt foarte săraci, aflați la baza acestei ierarhii, care este, dealtfel, foarte întinsă la bază.

Trebuie să subliniem faptul că sărăcia este efectul unui mod de viață și nu poate să figureze între factorii care predispun la comportamente deviante și/sau infracționale. Acest mod de viață marginal este mai curând un factor structural macrosocial foarte influent în generarea și perpetuarea comportamentelor deviante. Considerăm că orice explicație teoretică a ponderii acestor comportamente în grupul țiganilor trebuie să pornească de la această situație structurală. Țiganii din comunitatea Zăbrăuți ilustrează foarte bine situația excluderii sociale ca urmare a modului marginal de viață.

Deși regimul Ceaușescu a dus o politică de asimilare a țiganilor, procesul a fost superficial, iar mutațiile politico-economice de după 1989 i-au aruncat din nou la marginea sistemului pe țigani, care continuă să aibă o pregătire educațională și profesională foarte scăzută. A munci cu contract de muncă, a avea un venit constant, este un fenomen cu incidență foarte mică în grupul țiganilor din Zăbrăuți. De aceea împrumuturile cu dobândă sunt un mijloc tipic de supraviețuire pentru orice țigan.

Acest fapt este subliniat și de plutonierul M. C.:

„Ei muncesc pe puțin, pentru că nu muncesc zilnic. Fac rost de bani cât să mănânce și apoi nu se mai duc. Deci el nu este stabil într-un loc”. Pentru ce nu vrea, credeți, să fie stabil? „Nu vrea! A luat 100 de mii, trei zile e asigurat, după care, iar caută de muncă. De-asta se-mprumută unii de la alții. Când are ăla bani, îi dă și lui și de-aici chestia cu camăta între ei”.

Dar ce înseamnă această camăta? Un împrumut cu dobândă care trebuie rambursat la timp altfel suma se dublează, se triplează cu fiecare zi de întârziere. Atunci când cel care se împrumută nu are banii, este amenințat, bătut chiar, și în final i se ia chiar casa. Camera în care stă devine obiectul traficului cu locuințe, aceasta este vândută pe o sumă unui alt rom care intră astfel „abuziv” în locuință. Toți romii intervievați intraseră pe această filieră în locuințe. Unii dintre ei

primiseră deja acte pe casă prin programul PNUD dar din cele relatate de M. reiese că nici măcar acest fapt nu poate stopa traficul de locuințe:

„M. povestește ce i s-a întâmplat fiului ei. Acesta s-a împrumutat de la R., un spoitor din bloc cu un million. A întârziat cu banii, suma s-a dublat. El n-a putut să dea toți banii înapoi. A dat casa pe care avea acte, dar R. a amenințat că dacă nu dă banii o calcă în picioare. „*Spoitorii sunt mulți, sunt uniți.*” În timp ce vorbim au grijă să vorbească mai încet să nu fie auzite de cumnata lui R. care e pe hol...”

Grupul de țigani din Zăbrăuți apare situat sub limita sărăciei admisă de români, având resurse foarte modeste de calificare și educație. Majoritatea interlocutorilor nu au acte de nici un fel și au migrat spre București din zone apropiate, Giurgiu, Oltenița sau chiar comune limitrofe. În condițiile acestei poziții marginale și lipsei de mijloace și resurse, legea nu reprezintă pentru ei un instrument care să-i apere, regula tăcerii în fața abuzurilor este singura alternativă de supraviețuire.

Vom opta în această analiză pentru ipoteza conform căreia tendința spre infraționalitate în grupul romilor este o construcție socială perpetuată de un context socio-economic specific. La nivelul macrosocial al societății românești tendința accentuată spre infraționalitate a populației de romi este determinată de presiunea spre excludere socială, sărăcirea rapidă, dispariția unor surse de venituri și scăderea controlului social. „Situția social-economică tot mai disperată a unui segment larg al populației de romi crează o presiune puternică suplimentară spre devianță. La nivelul conștiinței colective există tentația de a atribui inițierea violenței aproape în exclusivitate romilor. Datorită marginalității populația de romi are la dispoziție, spre deosebire de membrii delincvenți ai populației majoritare doar forme primitive înalt vizibile de delincvență.” (cf. C. Zamfir și E. Zamfir, p.166)

La nivel microsorial interviurile din Zăbrăuți arată că infrațiunile țiganilor au o vizibilitate sporită. Mulți interlocutori români consideră că între a fi țigan și a fi infractor nu există nici o diferență. Cu toate acestea țiganii din Zăbrăuți nu doar cunosc legea, ci o și interiorizează trăind uneori dramatic presiunea de a o încălca, contrar stereotipului negativ unanim răspândit printre români.

Vom exemplifica la nivel microsorial, cu elementele biografice oferite de V. și T. cum se construiește prima infrațiune în contextul presiunii unei subculturi a sărăciei și devianței (cf. Sutherland și Cressey). Pentru V., țigan ursar, mediul în care trăiește exercită o presiune constantă în direcția comiterii de acte infraționale. Modul de viață marginal conduce la expunerea frecventă intensă, durabilă și prioritară la comportamente ce violează legea și contribuie la percepția acestei presiuni intense (cf. Sutherland și Cressey). V. a locuit înainte de Zăbrăuți în Zimnicea unde:

a cântat în formația Casei Pionierilor. El crede că era privit altfel deoarece cânta la țambal de la 11 ani. „*Regret timpurile alea în comparație cu astea de acum.*” Povestește despre Casa Tineretului și continuarea activității lui și consideră că așa s-a mai românizat oarecum în Zimnicea „*Am venit aici și era alt mediu; am aflat altceva. Vedeți, atunci nu eram șmecherit. Aveam numai relații legate de muzică, deci nu era să merg să fac răutăți, să fur, să sparg, înțelegeți. Și nici aicea*

nu fac și n-am făcut în viața mea. Aici e mai greu. Aici dacă ești puțin mai slab și nu rezști, cedezi, te duci adică.”

În Zăbrăuți este mai greu pentru el, care are acum o familie ce numără 6 membri, să-și păstreze „moralul” prin care înțelege „gândire bună”, care îl ferește să intre în grupuri care comit infracțiuni. Important pentru V. este „să nu cedeze”. Totuși, în 1992 V. a cedat; el ne povestește cum a luat parte ca tănuitor la o spargere împreună cu cuscruul său și încă doi băieți. El recunoaște că a făcut asta cu multă teamă, dar și curiozitate; ceilalți au reușit să-l corupă, precizează soția sa.

Un episod asemănător ne relatează și T., tot din neamul ursarilor, care însă doar a vândut lucrurile furate pentru care a fost condamnat la 1 an de închisoare din care a făcut doar 6 luni pentru bună purtare. T este de părere că o dată ce ai făcut închisoare ești etichetat negativ, iar șansele de a te reabilita sunt foarte mici. Mărturia sa confirmă ipoteza lui Becker, conform căreia etichetarea negativă determină procesul complex al excluderii și autoexcluderii sociale a celui etichetat, care nu se mai poate sustrage unei cariere deviante (infracționale). Iată mărturia impresionantă a lui T.:

„Sunt alții care ar vrea să nu se mai întoarcă înapoi, ar vrea să aibă un servici, loc de muncă și o locuință, un loc unde să tragă, unde să stea, să poată și ei să-și formeze o familie, sunt mulți care nu au o familie, n-au nici case. Se duc la forțele de muncă, se mai duce undeva unde a auzit că angajează. Chiar dacă e un privatizat, nu-l angajează pentru că de ce? Țăla e un amărât care a ieșit din pușcărie, ăla nu are bani pentru că acum în ziua de astăzi ca să te angajezi îți trebuie niște bani. Indiferent de rasă, mai ales dacă află că ăla a ieșit din pușcărie. Și încearcă aici, dincolo și nu-l primește nimeni! Țăla chiar dacă vrea să fie un om cinstit, și este un om cinstit, el nu poate să mai facă nimic. Dacă cineva aude și știe că ăla a mai fost la pușcărie, își face impresie proastă. Zice că ăla e hoț și fură și sparge. Dacă omul încearcă și azi și mâine și e la fel și nu are bani, nu are de mâncare, până la urmă trebuie să facă din nou. Îl duce situația. Și cade iarăși! Cunosc mulți oameni care s-au dus înapoi. Majoritatea de pe-aici care sunt săraci s-au împrumutat cu camătă. N-au avut bani să dea înapoi în termen... și asta până ajung la pușcărie”

Infracțiunea și recidiva apar ca produse secundare ale unei structuri sociale care perpetuează o anumită clasă a infractorilor, cei aflați la marginea sistemului. Doar în aceste condiții ale excluderii, românul și țiganul nu mai sunt diferențiați. Un alt element important legat de infracționalitate îl constituie relația grupului de țigani din Zăbrăuți cu organele de ordine. Raziile regulate în zonă sunt justificate de ocuparea abuzivă a locuințelor din Zăbrăuți, de fluctuația foarte mare a persoanelor în zonă care face controlul social să fie minim aici. Programul PNUD le dă polițiștilor speranța că în sfârșit zona va putea fi controlată.

Grupul țiganilor percepe raziile ca pe o violență împotriva lor, ca pe-o încercare de a-i intimida și goni:

„să intri așa peste oameni cum intră poliția dimineața este vagabonțea. Raziile se fac cu multe mașini ale poliției care înconjoară zona, te ia cu japca, te mai și bate. Ei vin aici pentru că oamenii nu au acte pe case și sunt „proveniți din infractori”, nu infractori. Infractor ce-nseamnă? A fura, a sparge, a face măgării...” Dar el crede că aici majoritatea sunt amărâți, chiar dacă au cazier. Înainte raziile erau mai dese de 3, 4 ori pe săptămână „adică vroiau cu orice chip să scape” de ei în acea zonă „să te evacuezi singur”.

Deși etichetați negativ, considerați periculoși de către românii din Zăbrăuți datorită modului lor de viață, țiganii din comunitate nu pun probleme specifice sau deosebite polițiștilor.

Credeți că există în Zăbrăuți probleme specifice ale țiganilor în relație cu legea? „Nu, în afara faptului că au ocupat abuziv locuințele și pentru asta au și fost sancționați contravențional, acum sunt puși în legalitate. Ce se-ntâmplă, ca infracțiuni nu este ceva deosebit, de marcă. Nu poți să spui că aici este o casă a mafiei sau a infracțiunilor. Aici este ceva normal, ba chiar mai scăzut ca-n celelalte zone ale capitalei.”

Cu toate acestea interlocutorii țigani percep în relația cu polițiștii tensiune și frustrare datorită comportamentelor abuzive ale acestora din urmă. Iată câteva mărturii care evidențiază că nu sancțiunile legale provoacă frustrare și agresivitate, ci injuriile sau bătaia:

„Ei vorbesc urât și până la urmă te fac și pe tine să vorbești urât, să te cerți cu ei”. Mai sunt și oameni care se mai înfurie? „Păi normal, dacă mă iei la circă, de ce mai dai cu palma în loc să-mi dai amendă. Dă-mi amendă”... Păi de ce nu i-ați spus asta? „Păi i-am spus, și te mai lasă și ei în pace dacă te vede că știi să vorbești, dar dacă taci din gură... Vorbește frumos dacă tot m-ai adus aicea! Nu? Sau chiar dacă am furat... Bagă-mă! Fă-mi dosarul, dar vorbește frumos! Mie mi-a dat o palmă că nu știu să semnez, acum 2 ani când m-a luat de-aici”.

L-am întrebat pe unul din interlocutori de ce crede că polițiștii le vorbesc urât, iată răspunsul :

„Știi de ce, e bună și întrebarea asta, pentru ca să-l ia pe om cu tupeu, să-l sperie pe om, dacă e vinovat sau nu-i vinovat, să recunoască. Pentru că cuvinte sau pregătire pentru a-și da seama că omul ăla e hoț sau nu este, nu au”...V. protestează, dar T. insistă, susținând că cei care au pregătire sunt cei cu grade superioare...”

Bătaia rămâne unul din cele mai temute abuzuri, iar T. povestește cum a scăpat cu viață doar pentru că a urlat până au venit polițiști cu grade superioare să discute cu el:

„Îi consider văcari, ciobani pe plutonieri, plutonieri majori... Anchetatorii cu grade superioare nu te-njură, nu te bate, ei fac o anchetă adevărată, cu capul, nu cu parul! Subofițerii te-omoară cu bătaia, cu parul. Da! Că nu mai au tupeu, că nu mai e ca pe vremea lui Ceaușescu! Ei nu mai au dreptul la tortură. Înainte aveau...Acuma o face și ei pe ascuns! Tot o face, că nu s-a terminat.”

Uneori pot apărea comportamente discriminatorii ale polițiștilor care fără să aibă probe îi ridică pe țigani de pe stradă:

„El încearcă să-i explice că este nevinovat, dar plutonierul îi spune «Ce băi că așa sunteți voi, țiganii!» Vedeți, ura de rasă!! M-a văzut că sunt țigan și a spus că eu am făcut-o! Stai dom'le, da' de ce dai în mine? Cu pumni, cu picioare. Dom'le îți dai seama ce faci? Așa iei pe unul de pe stradă și-l bați? Eram nevinovat, de-aia mă apărăm așa!” Îi bat și pe români când îi anchetează? „Îi bat, da' mai puțin... Știi pe care români îi bat? Pe ăia pe care îi știi făptași, infractori adevărați! Dar pe un român care n-a mai făcut fapte nu-l bate, chiar dacă e făptașul! Am scăpat numai după ce am început să zbier. Atunci au venit grade mai mari care au procedat altfel, a-nceput «o anchetă adevărată, cu capul, nu cu parul!!!! »” În final, spune el, s-a dovedit nevinovăția lui.

Discuția cu polițiștii indică existența unor stereotipuri negative care determină un anumit tip de comunicare, de relaționare cu romii. Ei recunosc indirect faptul că abuzurile sunt posibile datorită lacunelor legii „Cel mai

important este să sancționezi mai blând la-nceput, dar asta nu este explicitat de lege. Asta depinde de felul în care pe teren polițistul apreciază gravitatea faptei comise. Că legea are o mulțime de lipsuri. Judecata polițistului depinde de ce știe, de cum îl cunoaște pe cel care comite infracțiunea...” Părerea lor este că țiganii „nu pot vorbi prea mult” datorită pregătirii lor și că trec mai ușor peste sancțiunile legale pentru că sunt obișnuiți să încalce legea spre deosebire de români.

Este oare posibil ca această obișnuință să ascundă de fapt un fenomen mai profund legat de marginalizarea grupului? Țiganii nu sunt excluși din *in*-grup dacă încalcă legea, dar apriori ei sunt oricum etichetați negativ de *out*-grupul românilor, și aceasta înseamnă respingere și excludere.

Iată o mărturie impresionantă oferită de V. și T. în legătură cu aceasta. Ei consideră că închisoarea reprezintă pentru țigan un loc în care este respectat mai mult decât în libertate, de românii aflați acolo.

V.: „acolo sunt egali toți. Indiferent că este român, că este... Aicea tot se mai fac chestii pe care acolo se văd altfel...” T.: „nu se face ură de rasă”. V.: „Acolo, fiind un loc de suferință, trebuie să ne mai credem unul altuia indiferent că e român țigan...acolo ne spunem greșelile. Mă, îmi pare rău că am ajuns aicea. Bă, și mie-mi pare rău...”

Închisoarea este un loc care le oferă statut egal cu al românilor, de aceea ei se simt respectați. Ei știu că „afară” oricum nu sunt respectați.

Prin urmare, doar în relația cu românii din închisoare, care sunt expulzați la marginea societății, țiganii își pot întări stima de sine.

Relația plutonierului M.C. în Zăbrăuți s-a desfășurat cu dificultate la început, pentru că a ignorat această nevoie deosebită a țiganilor de a fi respectați. Acum după șase ani de activitate în zonă el a reușit să aibă un control relativ asupra zonei respectându-i pe țigani și evitând abuzurile:

Credeți că oricine s-ar fi înțeles cu ei? „Depinde de caracter, dacă ar fi rezistat să nu lovească în ei”. El (țiganul) pune mare preț pe asta, pe respect; așa că el le dă un avertisment, nu o pedeapsă mare. În felul ăsta mai târziu, chiar când greșește, el este de acord cu sancțiunea pe care i-am dat-o, recunoaște. Dacă i-ați lovi n-ați mai avea simpatia lor? „Da!”

M.C. consideră că proiectul PNUD i-a transformat pe țiganii din Zăbrăuți într-un grup mai unit și deci mai puternic pentru că în asta constă puterea lor. Totuși, percepția lui despre *out*-grupul țiganilor rămâne definită astfel: „*Cei din Zăbrăuți n-au putere, ei nu reprezintă o forță pentru că sunt veniți din toate colțurile, iar dacă vine cineva din afară, ei nu intervin.*”

Problemele lui M.C. în zonă nu sunt legate direct de relația cu românii „*au fost mai multe amenințări din partea românilor. Țiganul e întotdeauna mai (supus)... e și teama. Dar eu m-am înțeles mai bine cu ei decât cu românii. Românul e mai agresiv față de uniformă, are o repulsie față de uniformă*”. Românii din zonă ar vrea ca M.C. să-i bage la închisoare pe țigani chiar în absența dovezilor, mulți îl suspectează pe M.C. că ar fi înțeles cu infractorii. Conflictele latente sau manifeste dintre cele două grupuri, românii și țiganii din Zăbrăuți sunt legate de standardele de viață și de locuire diferite ale celor două grupuri, dar și de presiunea stereotipurilor negative. Pe de altă parte, în ultima perioadă românii

percep o sărăcire accentuată a grupului de țigani care, cred ei, din disperare au ajuns în anul acesta să-i fure chiar pe românii de aici din Zăbrăuți.

Analiza de față, la nivel microsocioal, a condițiilor favorizante ale actelor infracționale din Zăbrăuți reprezintă o ilustrare destul de precisă a problemei centrale a populației de romi enunțată cu claritate în lucrarea coordonată de C. Zamfir și E. Zamfir, „Țigani între ignorare și îngrijorare”. Analiza datelor oferite de interviuri arată că situația de viață a populației de țigani din Zăbrăuți este caracterizată de „doi parametri – cultural și social-economic – cuplați reciproc într-un sistem cu proprietatea de automenținere și în anumite condiții de autoamplificare într-un ciclu negativ” (cf. op.cit., p. 160). Sărăcia și marginalizarea socială n-au permis grupului să se modernizeze și să se adapteze la cerințele educaționale, profesionale, economice ale societății. Se poate spune despre Zăbrăuți că este o „pungă de sărăcie” (op.cit. p170), fără însă a avea și caracterul unei zone marcate de infracționalitate deosebită. Această problemă centrală face grupul de romi să pară omogen; totuși interviurile arată că strategiile de supraviețuire, valorile și experiențele de viață ale interlocutorilor romi sunt diferite, și că în lumea ghetoului sunt afirmate valori comune atât grupului de romi cât și de români. O relație intergrupală bazată pe discriminare și stereotipuri negative face ca vecinătatea să fie percepută ca o sursă de tensiune și conflicte. În virtutea acestor categorii de gândire, grupul romilor apare ca o entitate omogenă ai cărui membrii sunt depersonalizați. Nici unul dintre români nu și-a pus problema că și pentru unii romi din Zăbrăuți murdăria, scandalurile și furturile constituie o amenințare, un risc constant, pe care, după cum au arătat interviurile, sunt constrânși să-l tolereze. Programul PNUD a produs o deschidere majoră în viața comunității pe care a intensificat-o și îmbunătățit-o, totuși rămâne presantă nevoia unor măsuri de inserție socială care să răspundă problemelor specifice romilor.

BIBLIOGRAFIE

1. Barth, Fredrik, *Ethnic group and boundaries*, Boston, Little, Brown and Co., 1969.
2. Becker, H., *The Labelling Theory reconsidered*, New York, Free Press, 1971.
3. Bourhis, R., Gagnon, A., *Identité sociale et categorisation sociale: perspectives actuelles*, Lausanne, Editions Delachaux et Niestlé, 1994.
4. Denzin, N.K., *The Reserch Act în A theoretical introduction to sociological methods*, Berkeley, Aldine Publishing Company, 1970.
5. Patchen, M., *A conceptual framework and some empirical data regarding comparisons of social rewards*, în *Readings in reference group theory and research*, New York, Free Press, 1968.
6. Sutherland, E., Cressey, D., *Criminology*, Philadelphia, Lippincott, 1974.
7. Tajfel, H., Turner, H., *The social psychology of intergroup relations*, Chicago, MI, Nelson Hall, 1979.
8. Tajfel, H., *Human groups and social categories*, Cambridge, Cambridge University Press, 1981.01
9. Tajfel, H., *Social categorization, social identity and social comparison*, în *Differentiation between social groups*, London, Academic Press, 1981.
10. Zamfir, C., Zamfir, E., *Țigani între ignorare și îngrijorare*, Editura Alternative, 1993.